

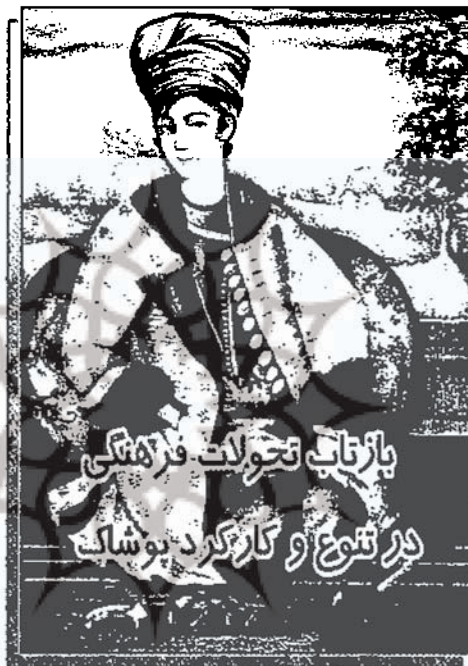
پوشاک ایرانیان

از نیمه حکومت قاجار تا بعد از انقلاب اسلامی

■ بازتاب تحولات فرهنگی در تنوع و کارکرد پوشاک

(درصد سال اخیر ایران)

■ گردآوری و پژوهش: اعظم قاندي شرفی

وزنان و تحولات فرهنگی - اجتماعی دوران مشروطه مبحث بعدی را تشکیل می‌دهد. نگارنده عوامل مؤثر در پوشاک را در دوران مشروطه نیز مورد توجه قرار می‌دهد. علاقه به تعلیم و تربیت در دوران انقلاب مشروطه و تأسیس مدارس دخترانه، ماهیت مردمی و ضد استبدادی ادبیات مشروطه و اعلام مشروطیت و آزادی مطبوعات و تماس‌های فرهنگی و بازرگانی در این دوره و رواج افکار غربی و لیبرالیستی را مورد اشاره قرار می‌دهد.

پوشاک در دوره رضاشاه و تحولات در پوشاک مردان از جمله موظف شدن مردان به استفاده از لباس متحدالشکل و ممنوعیت لباس‌های سنتی و رفع حجاب در پوشاک زنان و ممنوعیت پوشیدن چارقد و چادر و باب شدن انواع و اقسام لباس‌های اروپایی مبحث بعدی است. نگارنده در این راستا تحولات فرهنگی و اجتماعی دوران رضا شاه را از جمله اجرای سیستم آموزشی فرانسه در ایران و تأسیس مدارس فنی و دانشکده‌ها، گرایش اهل دانش به تحقیقات تاریخی و تبیعات ادبی، محدود شدن قدرت و نفوذ مطبوعات و مراودات ایران با کشورهای همسایه از جمله ترکیه، شوروی و... بررسی می‌کند.

سپس پوشاک در دوره محمدرضا پهلوی از جمله رواج استفاده از لباس‌های سنتی به دلیل اشغال ایران توسط انگلیس و شوروی و کاسته شدن قدرت دولت، روی کار آمدن دولت مصدق و تحولات در پوشاک بررسی می‌شود. در این دوره تنوع در لباس مردان و

اجتماعی دوران قاجار به عواملی چون آموزش و مدارس و تأسیس دارالفنون و اعزام دانشجویان به منظور تعلیم و تربیت و اخذ علوم و فنون اروپایی، اوضاع ادبی و نیاز به ترجمه کتاب‌های علمی و فنی و ایجاد اولین چاپخانه‌ها و آشنایی مردم با اوضاع داخل و خارج از کشور، رسانه‌ها و نقش روزنامه‌ها و روزنامه وقایع اتفاقیه و روزنامه‌های دیگر و در آشنایی ایران با افکار آزادی‌خواهی، مراودات و تغییر در ترکیب صادرات و واردات و ورود اروپاییان در قالب هیأت‌های سیاسی، مستشار، تاجر، محقق و... اشاره می‌کند.

پوشاک در دوران مشروطه، پوشاک مردان

پژوهش خانم شرفی که پایان نامه برگزیده نقاشی سال ۱۳۷۸-۱۳۷۹ دانشگاه هنر می‌باشد سعی کرده است به توصیف پوشاک ایرانیان از نیمه حکومت قاجار تا برقراری جمهوری اسلامی و تحولات و رخدادهای فرهنگی و تأثیر آنها بر پوشاک ایرانیان در این دوره‌ها بپردازد و بازتاب و میزان تأثیر این تحولات را بر شکل و نوع پوشاک ایرانیان مورد بررسی قرار دهد. نگارنده ابتدا با طرح جوامع در حال گذار و تحولات فرهنگی در این جوامع به بررسی و توصیف جوامع در حال گذار یا در حال توسعه - که ایران را نیز جزو این جوامع می‌شمارد - می‌پردازد، و سرآغاز تحولات فرهنگی را به دوره قاجاریه و در ارتباط با غرب می‌داند. و از آنجا که پوشاک را به عنوان جزئی از عناصر فرهنگ می‌شمارد، عوامل مؤثر بر تحولات فرهنگ را عوامل مؤثر بر تحولات پوشاک نیز به شمار می‌آورد.

سپس پوشاک در دوره قاجاریه اعم از پوشاک مردان و زنان مورد بررسی قرار می‌گیرد. نویسنده به پوشاک مردان از جمله شلوار، ارخالق، جبه، قبا و... اشاره می‌کند و تأثیر ورود اروپاییان بر پوشاک ایرانی و تغییرات آن را بیان می‌کند.

سپس انواع پوشاک زنان و تأثیرات سفر ناصرالدین شاه به اروپا و ارتباط با جوامع غربی و تحولات در پوشاک زنان از جمله تبدیل ارخالق به نیم تنه و باب شدن دامنی به نام چادرکمری را مورد اشاره قرار می‌دهد.

نویسنده در ارتباط با تحولات فرهنگی -

حکمت هنر اسلامی

■ نوشته: زهرا رهنورد
■ انتشارات سمت، ۱۳۷۸

بررسی حکمت هنر اسلامی، روش جامعه‌شناسی و روانشناسی هنر، مبانی ایدئولوژیک هنر، الهیات و هنر مورد بررسی قرار گرفته و ضمن توجه دادن به این نکته که هنر اسلامی سرشار از رموزها و نمادهای متنوع است که هر یک میدانی از معانی و حوزه‌های متفاوت را دربر می‌گیرد از شیوه تأویل به عنوان بهترین روش حکمت هنر اسلامی نام برده و با استفاده از این روش به بررسی هنر هند، تائو و هنر اسلامی ضمن یک مطالعه تطبیقی می‌پردازد.

همچنین در بحث هنر و ادبیات انقلاب اسلامی متذکر می‌شود که در نهایت می‌توان گفت که هنر انقلاب اسلامی، از سویی رو به آسمان و ماوراءالطبیعه و عوالم قدسی (سماوات) داشته و از طرف دیگر مسائل عینی و اجتماعی و انسانی (ارض) مورد توجه است. و شکل (فرم) زیباشناسانه در هنر انقلاب اسلامی را تحقق عینی نمادگونه‌ای می‌داند که از پیوند این دو قلمرو، درحالی که شکل زیباشناسانه در هنر اسلامی، نماد آسمانی شده‌اشیاء و پدیده‌هاست که در روند دگرگونی، شرافت وجود دینی و آسمانی می‌یابند. یعنی در هنر و ادبیات انقلاب اسلامی، دو کانون رمزی آسمان و زمین در قلمروی خاص به وحدت می‌رسند تا ضمن آن اسیر خاک به پرواز درآید.

اثر حاضر جهت استفاده دانشجویان رشته هنر، گرایش معماری، نقاشی، تصویرگری، صنایع دستی و هنرهای سنتی و پژوهش هنر تألیف شده است. کتاب در قطع وزیری در ۱۰۴ صفحه همراه با ۳۵ صفحه مصور (رنگی، سیاه و سفید) با شمارگان ۳۰۰۰ نسخه و قیمت ۴۵۰۰ ریال منتشر شده است.

در گستره فرهنگی، هنر اسلامی به عنوان بخش عظیمی از میراث هنری - فرهنگی مشرق زمین و ملت ما و جهان اسلام، می‌تواند داعیه‌دار این افتخار باشد که هرچا سخن از هویت دینی و فرهنگی است، یکی از بانفوذترین سازندگان این هویت است.

خانم رهنورد، در مقدمه کتاب آورده است که، این اثر نه در مقام پاسخ دادن به مسائل بحران هویت در هنر می‌باشد و نه قصد پایان دادن به تعارض بین هویت و نوآوری است. بلکه هدف نگاهی جدید به هنر اسلامی و قرائت تازه‌ای از آن است تا بتواند جوهره حیات آن را در قالبی شهودی - عقلی و اجتماعی - ذهنی سامان دهد و نمای جدیدی از توانایی‌ها و زیبایی‌های آن را آشکار سازد.

وی در ادامه با اشاره به متفکرانی چون علامه محمد تقی جعفری، مرتضی مطهری، دکتر علی شریعتی و پژوهشگرانی مانند نیکلسون، رنه گنون، بورکهارت و... کانون مطالعات همه این پژوهشگران را آسمان (سماوات) دانسته، قلمروی صرفاً ماوراءالطبیعی و ذهنی. و سعی کرده است نمای جدیدی که همان کانون تمثیلی زمین (ارض) و پیوند بین این دو کانون یعنی آسمان و زمین را در یک روند تأویل گرایانه ارائه دهد. همچنین ضمن بحث در مورد کلیات معرفت‌شناختی حکمت هنر اسلامی و بنیادهای استعلایی حکمت و هنر دینی به عناوینی چون گفتمان حکمت، حکمت و استعلا، تفاوت‌ها و شباهت‌های دین و هنر، هنر دینی و حکمت هنر اسلامی پرداخته و به دیدگاه‌های بورکهارت، سیدحسین نصر و... اشاره کرده است.

تحت عنوان روش‌های حکمت هنر اسلامی، حوزه

بخصوص زنان بیشتر دیده می‌شود. همچنین تحولات فرهنگی و اجتماعی این دوره مورد بحث قرار می‌گیرد از جمله: انقلاب سفید، سرمایه‌گذاری در بخش آموزش و پرورش، تحولات در اوضاع ادبی ایران و گشایش حق آزادی بیان و نقش حکومت مصدق، از بین رفتن سانسور مطبوعات بعد از تبعید رضاشاه و افزایش تیراژ روزنامه‌ها و مراودات هیأت‌های مستشاری در جهت افزایش کارایی ارتش ایران.

بخش آخر نیز به پوشاک بعد از انقلاب اسلامی می‌پردازد، با ذکر این نکته که در لباس مردان تحولات زیادی دیده نمی‌شود، اما در زمینه پوشاک زنان تغییراتی از جمله رواج چادر دیده می‌شود.

تحولات فرهنگی - اجتماعی در این دوره نیز با بازنویسی کتاب‌های درسی، چاپ و تکثیر کتاب‌های ممنوع انتشار بخصوص در اوایل پیروزی انقلاب و نقش روزنامه‌ها در بیان ماهیت دولت پیشین از موارد مورد بحث این دوره می‌باشد.

نگارنده در پایان به تجزیه و تحلیل داده‌ها و نقش عوامل مورد اشاره پرداخته و به این نتیجه‌گیری می‌رسد که ایران نیز مانند همه جوامع در حال گذار دچار دگرگونی شد و فرهنگ آن تحت تأثیر مناسبات قدرت شکل گرفت و پوشاک نیز به عنوان بخشی از فرهنگ در هر دوره متناسب با ساختار سیاسی جامعه تغییر یافت. و نتیجه می‌گیرد که تحولات پوشاک تحت تأثیر سیاست و مناسبات قدرت بوده است و تحولات فرهنگی تحت تأثیر دگرگونی سیاسی هر دوره شکل گرفته است.